ZÜRRUMME
(ذو الرمّة)

Ebü'l-Hâris Zürrumme Gaylân b. Ukbe b. Ma'dî b. Amr el-Adevî el-Kinânî el-Kahtânî (ö. 117/735)

Emevîler devrinde tabiat tasvirleriyle öne çıkmış şair.

77 (696) yılında Necid bölgesinin güneyindeki Dehnâ (Rub'ulhâlî) çölünde doğduğu tahmin edilmektedir. Orta Arabistan'da yaşayan Mudar'a mensup Abdümenât kabileler grubundan Benî Adî'nin bir kolu olan Şa'b b. Milkân'a mensuptur. Annesi Zubye, Benî Esed kabilesindendir. Şairin Zürrumme lakabı "çürük ip parçası taşıyan" anlamına gelir. Şair küçüklüğünden beri boynunda bir iple muska taşıdığı veya sevgilisi Meyye'nin annesiyle beraber bulunduğu bir ortama omuzunda bir ip parçasıyla girerek su istediğinde sevgilisinin ona, "Buyur ipli!" (zürrumme) diye hitap ettiği yahut bir şiirinde tasvir ettiği çadır kazığı üzerinde kalmış bir ip parçasından (rumme) söz ettiği için bu lakapla anılmıştır (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XVIII, 2). Kendisinin Mes'ûd, Evfâ (Cirfâs) ve Hişâm adında üç şair kardeşi vardı. Aralarında şiir söyleşileri olmuş, Mes'ûd, Zürrumme hakkında mersiye yazmıştır (İbn Kuteybe, s. 441; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, XVIII, 2-6).

Okuma yazmayı gizlice öğrenen şair gençliğinde Râî en-Nümeyrî'nin (Râilibil) râvisi oldu. Yemâme Valisi Muhâcir b. Abdullah el-Becelî el-Kilâbî'nin yakınında bulundu, hakkında methiyeler kaleme aldı. Yaklaşık otuz yaşlarında iken çok sayıda kasideyle övdüğü Basra Valisi Bilâl b. Ebû Bürde'nin yanında kaldı. Başta Cerîr olmak üzere diğer şairlerle olan edebiyat ve şiir atışmalarında (münâkazât) bu valinin himayesini gördü. Basra'da kıraat âlimi Anbese b. Ma'dân el-Mehrî, Arap dili ve edebiyatı âlimleri Îsâ b. Ömer es-Sekafî ve Yûnus b. Habîb, kıraat ve edebiyat âlimi Ebû Amr b. Alâ ile görüşme imkânı buldu (*a.g.e.,* XVIII, 32). Ünlü recez şairi Rü'be b. Accâc, bir gün Zürrumme'yi Bilâl b. Ebû Bürde'nin huzurunda kendi şiirlerini çalmakla itham etmişti (*a.g.e.,* XVIII, 30, 35). Cerîr b. Atıyye ile olan kavgaları, onun müzmin hasmı Ferezdak tarafını tutmasından ve şiirlerini beğendiğini açıkça söylemesinden kaynaklanmıştır. Temîm kabilesine mensup bir recez şairi olan ve Ferezdak'ı tutan Hişâm el-Mer'î ile karşılıklı hicivleri mevcuttur (*a.g.e.,* XVIII, 20-22). Divanından anlaşıldığına göre Irak, Basra, Kûfe, Dımaşk ve İsfahan'ı dolaştı. Yemâme'de Hicr'de veya Basra yakınlarındaki çölde çiçek hastalığına yakalanarak öldü (*a.g.e.,* XVIII, 45).

Zürrumme'nin divanındaki şiirler, devrin bedevî şairlerinde çok canlı biçimde yaşayan bir geleneği temsil eden lirik kasideler olup terkedilmiş konaklama yerlerinin tasviriyle başlar, sevgiliye dair bazı hâtıraların yâdedilmesi, çöl, deve, çöl hayvanları tasvirleriyle devam eder. Günlerinin çoğunu çöllerde geçirdiğinden şiirlerinde çöl öğelerinin tasviri fazlaca yer alır. Hemen hemen bütün tasvir kasidelerinde sevgilisi Meyye'nin (Meyye bint Mukātil el-Minkārî) adı geçer. Meyye'ye dair yaklaşık elli beş kaside kaleme almıştır. Onların aşkı Leylâ ile Mecnûn'un aşkı gibi Arap edebiyatında önemli bir yer edinmiştir. Şair bazı şiirlerinde Harkā adında bir sevgilisinden de söz eder. Bu Meyye'den ayrı bir sevgili olabileceği gibi Meyye'ye taktığı bir lakap da olabilir.

Şiirlerinin çoğu bestelenerek hilâfet saraylarında şarkı sözü olarak okunmuştur. İshak el-Mevsılî'nin besteleyip huzurunda okuduğu bir şiirinden dolayı Halife Me'mûn kendisine 100.000 dirhem ödül vermiştir. Basra'da iken vâizlerin ve kelâm âlimlerinin meclislerine devam eden şair şiirlerinde sapkınlığı yerer, takvâyı över; Kur'an'a yönelik telmihlere ve dinî ifadelere yer verir. Şiirlerinin büyük bir kısmında çöl ile çölde yaşayan ceylan, yaban eşeği vb. hayvanlarla çöl bitkileri için yaptığı tasvirlerdeki başarısı dil ve edebiyat âlimlerince ittifakla kabul görmüştür. Bu şiirlerdeki dil zenginliği kendisine dil âlimleri nezdinde büyük itibar kazandırmış ve şiirlerinin sözlüklerde örnek (şâhid) olarak zikredilmesine vesile olmuştur (Furat, s. 147-148).

Zürrumme'nin eski Arap şiirinin ana konularından tasvir (vasf), teşbih, gazel (lirik aşk şiirleri) ve mersiyede gücünü kabul ettirmiş olmasına karşın övgü, yergi ve övünmede aynı başarıyı gösteremediği belirtilmektedir. İbn Sellâm el-Cumahî onu erken dönem İslâm şairlerinin ikinci tabakasında sayarken Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere*'sinde (II, 941) "Bâ'iyye"sine mülhamât (dokusu sağlam şiirler) kategorisi içinde yer vermiştir. Ebû Amr b. Alâ, "Şiir, İmruülkays ile başlamış ve Zürrumme ile son bulmuştur" der. Emevî halifelerinden biri, çağdaşı olan Ferezdak ve Cerîr b. Atıyye'ye Zürrumme'nin şiirleri hakkındaki görüşlerini sormuş, Ferezdak, "Kendisinden önce başkasının söylemediği hoş ve güzel şiirler yazmıştır" diye cevap verirken Cerîr, "Zürrumme, 'Bâ'iyye'sini söyledikten sonra dilsiz olsaydı bile insanlar içinde en iyi şair sayılırdı" demiştir. Şair Kümeyt el-Esedî de güzel şiirler söylediğini ve iyi tasvirler yaptığını ifade etmiştir (Sanevberî, s. 21-22).

Zürrumme'nin divanı bazı rivayet ve şerhlerle günümüze kadar gelmiştir. Îsâ b. Ömer es-Sekafî, Ebû Amr b. Alâ, Hammâd er-Râviye, Ebû Amr eş-Şeybânî, Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî, Ahmed b. Hâtim el-Bâhilî, Ebü'l-Abbas el-Ahvel, Muhammed b. Habîb, Sa'leb, Sükkerî ve Ebü'l-Alâ el-Maarrî tarafından rivayet edilip derlenmiş; Asmaî, Ebû Amr eş-Şeybânî, Ebü'l-Abbas el-Ahvel, Muhammed b. Habîb, Ebü'l-Alâ el-Maarrî ve Hatîb et-Tebrîzî tarafından şerhedilmiştir. Divanın ilk neşrini İngilizce tercümesiyle birlikte Carlile Henry Hayes Macartney gerçekleştirmiştir (*The Diwan of Ghailan İbn 'Uqbah knows as Dhu'r-Rummah,* Cambridge 1337/1919). Bu mecmua seksen yedi parça şiir içerir. Macartney bunlara 149 müfred beyit eklemiş, böylece divanda yer alan toplam beyit sayısı 3335'e ulaşmıştır. Divanın tıpkıbasımı da yapılmıştır (Bağdat 1960). Divan ayrıca *Fuḥûlü'ş-şu'arâ'* adıyla yayımlanan (nşr. Muhammed Cemâl, Beyrut 1352/1933) beş divan içinde de (Ferezdak, Nâbiga ez-Zübyânî, Cemîl Büseyne, Zürrumme, Ümeyye b. Ebü's-Salt) yer almaktadır. Daha sonra Beşîr Yemût (Beyrut 1352/1934, 1356/1937), Mutî' Bibîlî (Dımaşk 1384/1964), Abdülkuddûs Ebû Sâlih (Sa'leb rivayeti, Ahmed b. Hâtim el-Bâhilî'nin rivayet ettiği Asmaî şerhiyle birlikte, I-III, Beyrut 1393/1973, 1402/1982, 1414/1993) ve Mecîd Tarrâd (Hatîb et-Tebrîzî şerhiyle birlikte, Beyrut 1413/1993) tarafından da yayımlanmıştır. Mahmûd İbrâhim Muhammed Mahmûd *Şi'ru Ẕirrumme* adıyla bir doktora tezi hazırlamış (1994, Kahire Üniversitesi Dârülulûm Fakültesi), Ahmed Tayyib Meczûb *Şerḥu erbaʿı ḳaṣâ'id li-Ẕirrumme*'de şairin dört kasidesini şerhetmiş (Hartum 1958), Keylânî Hasan Sened *Ẕürrumme: Şâʿirü'ṭ-ṭabîʿa ve'l-ḥub* (Kahire 1973), Mustafa A. Sâlim *Neḳadâtü'l-Aṣmaʿî ʿalâ Ẕirrumme* (Mekke 1991) adıyla birer monografi kaleme almıştır. Sanevberî de Zürrumme'nin "Bâ'iyye"sini şerhetmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Zürrumme, *Dîvân* (nşr. Beşîr Yemût), Beyrut 1352/1934, neşredenin girişi, s. 3-11; *a.e.* (nşr. Mecîd Tarrâd), Beyrut 1413/1993, neşredenin girişi, s. 7-14; *a.e.* (Sa'leb rivayeti, Ahmed b. Hâtim el-Bâhilî'nin rivayet ettiği Asmaî şerhiyle, nşr. Abdülkuddûs Ebû Sâlih), Beyrut 1414/1993, neşredenin girişi, I, 5-168; Cumahî, *Fuḥûlü'ş-şuʿarâ'* (Beyrut), II, 534; İbn Kuteybe, *eş-Şiʿr ve'ş-şuʿarâ',*

Beyrut 1964, s. 437-447; İbn Abdürabbih, *el-ʿİḳdü'l-ferîd,* V, 333; VI, 416, 423; Sanevberî, *Şerḥu Bâʾiyyeti Ẕi'r-rumme* (nşr. Mahmûd Mustafa Halâvî), Beyrut 1406/1986, s. 17-24; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eġānî,* XVIII, 1-52; Merzübânî, *el-Müveşşaḥ* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1385/1965, s. 225-242; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Hâşimî), II, 941-968; İbn Hallikân, *Vefeyât,* III, 184; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik,* s. 131-145; Dâvûd-i Antâkî, *Tezyînü'l-esvâḳ fî aḫbâri'l-ʿuşşâḳ,* Beyrut 1986, I, 145-149; Brockelmann, *GAL,* I, 55-56; *Suppl.,* I, 87; Muhammed Sabrî, *eş-Şevâmiḥ 3: Ẕü'r-rumme,* Kahire 1946, s. 5-96; C. H. H. Macartney, "A Short Account of Dhu'r-Rummah", *A Volume of Oriental Studies Presented to Edward G. Browne* (ed. T. W. Arnold – R. A. Nicholson), Amsterdam 1973, s. 293-303; Şevki Dayf, *et-Teṭavvür ve't-tecdîd fi'ş-şiʿri'l-Ümevî,* Kahire 1977, s. 243-268; a.mlf., *Târîḫu'l-edeb,* I, 289-394; Reşîd Yûsuf Atallah, *Târîḫu'l-âdâbi'l-ʿArabiyye* (nşr. Ali Necîb Atavî), Beyrut 1985, s. 192-196; Ahmet Subhi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar),* İstanbul 1996, s. 147-148; Yûsuf Halîf, *Ẕü'r-rumme: Şâʿirü'l-ḥub ve'ş-şaḥrâʾ,* Kahire, ts. (Mektebetü Garîb), s. 17-101; R. Blachère, "Zu'r-Rumme", *İA,* XIII, 631-634; J. E. Montgomery, "Dhū al-Rumma", *Encyclopedia of Arabic Literature* (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, I, 188-189; Cümâne Tâhâ, "Ẕü'r-rumme", *el-Mevsûʿatü'l-ʿArabiyye,* Dımaşk 2004, IX, 651-653.

MUSA YILDIZ

ZVORNİK

(bk. İZVORNİK).

ZWEMER, Samuel Marinus

(1867-1952)

Hollanda asıllı Amerikalı şarkiyatçı.

12 Nisan 1867'de Vriesland'da (Michigan) Hollanda'dan Amerika'ya göç eden bir ailenin on beş çocuğundan on üçüncüsü olarak doğdu. Babasının papazlık yaptığı, Protestanlığın bir koluna ait Vriesland kilisesi, başta Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da olmak üzere misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak için Güney Afrika, Seylan ve Sri Lanka'da çeşitli şubeler açtı. Zwemer'in altı kız kardeşi öğretmen, biri Arabistan'da misyonerlik yaparken ölen dört erkek kardeşi de din adamı idi. Zwemer, devlet okulunda ilk ve orta öğrenimini yaptıktan sonra 1887'de Hollanda'da Reformed kilisesine bağlı Hope College'da lisans eğitimini tamamladı ve yine aynı dinî geleneğe bağlı bir yüksek öğrenim kurumu olan New Jersey Brunswick İlâhiyat Fakültesi'nde (Theological Seminary) din eğitimi aldı. Amerikan misyonerliğinin etkin ve yaygın hale geldiği bir

Samuel M. Zwemer

dönemde Hope College'da iken arkadaşlarıyla birlikte, kendilerini dünyanın uzak ve güç ulaşılabilir bölgelerine göndermenin yollarını aramak üzere bir dernek kurdular. Üniversitede öğrenimine devam ederken Mısır'da misyonerlik yapan Profesör John G. Lansing, James Cantine ve Philip T. Phelps adlı arkadaşlarıyla beraber müslümanlara yönelik bir misyonerlik faaliyeti planladı. Ardından bu planın Arabistan üzerinde uygulanmasına karar verildi. Ancak müslüman bir ülkede misyonerlik yapmanın yol açacağı güçlüklerden dolayı kendilerine ev sahipliği yapması için 1888 yılında kilise bünyesinde bir Arabistan misyonerliği komitesi oluşturarak onun görevlendirmesiyle faaliyete başladılar. 1890'da Zwemer, İlâhiyat Fakültesi'ndeki öğrenimini tamamladıktan sonra Arapça öğrenmek amacıyla arkadaşı James Cantine'nin yanına Beyrut'a gitti. Philip T. Phelps, Amerika'da kalıp misyonerlik için malî yardım toplama kampanyasını yürüttü. Zwemer ve Cantine, hocaları Lansing'in bulunduğu Kahire'ye giderek misyonerlik faaliyetlerini yürütme imkânlarını araştırmaya başladılar. Uzun bir araştırma döneminin ardından en uygun yerin Basra olacağına karar verip buraya yerleştiler. Zwemer, altı yıl geçirdikleri Basra'da Avustralya'dan misyonerlik yapmak üzere gönderilen Amy Wilkes adlı bir hemşire ile 1896 yılında evlendi. Karısıyla birlikte Bahreyn'e geçti, burada sağlık hizmeti veren yeni bir misyonerlik teşkilâtı kurdu ve faaliyetlerini sokaklarda yürüttü. Bahreyn'de iken kaleme aldığı *Arabia: The Cradle of Islam* adlı eseri 1900-1912 yılları arasında dört defa basıldı. Bu kitabı, Arabistan'da -kendi ifadesiyle- "ihmal edilmiş yarımada"da ve Bahreyn'de Araplar için misyonerlik faaliyetine çok ihtiyaç bulunduğunu göstermek amacıyla yazdı. Zwemer bu eserinde, öncelikle Dicle ve Fırat'ın güneyini kapsayacak biçimde Mekke ve Medine'den başlayıp Aden, Yemen, Maskat, Bahreyn, Katar, Mezopotamya, Küveyt ve Hadramut gibi önemli merkezleri fizikî ve coğrafî bakımdan tanıttıktan sonra İslâm dininin temel inançlarını ve sonunda bölgedeki siyasal gelişmeleri yer yer sorunlu bir şekilde ele aldı.

Zwemer 1905 yılında Amerika'ya döndü, zamanını konferans ve ders vermek, misyonerlere yol gösterecek kitaplar kaleme almak ve en önemlisi misyoner yetiştirmekle geçirdi. 1912'de Kahire'ye çağrılan Zwemer, Ezher Üniversitesi'nde öğrencilere misyonerlik broşürleri dağıttığı gerekçesiyle sınır dışı edildiyse de Kıbrıs'a geçip iki hafta kaldıktan sonra aynı gemiyle Kahire'ye döndü. 1922 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Kuzey Afrika'da Cezayir, Tunus ve Sûs'ta, Mağrib ve Kazablanka'da konferanslar verdi. Artık "İslâm üzerine yetkin bir hıristiyan bilim adamı olarak" müslüman dünyasının hemen her yerini (Endonezya, Kudüs, Bağdat, Tahran, Bombay, Çin) ziyaret etti ve oralardaki misyonerlere destek sağladı. Bu gezilerin ardından 1929'da *Across the World of Islam* adlı kitabı basıldı. Yetmiş bir yaşında karısını kaybetti. Ardından "aktif göreve başlamak için" Princeton Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nden emekli oldu ve iki yıl sonra 1939'da New York'a yerleşti. 1949'da uzun bir yolculuğun arkasından ulaştığı Küveyt'ten Amerika'ya döndü ve ertesi yıl ikinci eşi de öldü; kendisi de birkaç ay sonra 2 Nisan 1952'de öldü.

Yale Üniversitesi'nde misyonerlik ve Doğu tarihi dersleri veren Kenneth Scott ve Latourette Samuel, Zwemer'i "apostle to Islam" (İslâm'a gönderilen elçi) diye nitelendirmiş ve bu kuşak sayesinde bütün dünyanın İncil ile tanıştığını söylemiştir (Wilson, *Apostle to Islam,* s. 5). Flemenkçe, İngilizce, Almanca ve Arapça bilen Zwemer, yoğun misyonerlik faaliyetlerinden sonra Princeton Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde misyonerlik dersleri vermiş, elliden fazla kitap yazmış, *The Moslem World* adlı derginin kuruculuğunu ve editörlüğünü üstlenmiştir. Kitaplarının çoğu Arapça, Çince, Felemenkçe, Almanca, Fransızca, Danca, Farsça, İspanyolca, İsveççe ve Urduca'ya tercüme edilmiştir. Zwemer'in misyonunu devam ettirmek ve çalıştığı konulardaki araştırmaları desteklemek amacıyla 1979'da U. S. Center for World Mission (Pasadena / California) bünyesinde Zwemer Enstitüsü kurulmuş, bu enstitü daha sonra Concordia Theological Seminary'de (Ft. Nayue / Indiana) ve nihayet 2003'ten itibaren Columbia International University'de Zwemer Center for Muslim Studies adıyla faaliyetini sürdürmüştür.